İSTANBUL FETİH CEMİYETİ YAHYA KEMAL ENSTİTÜSÜ NEŞRİYATI :

Yahya Kemal Enstitüsü Mecmuası

I

Müdür :
Nihad Sami BANARLI

İSTANBUL—BAHA MATBAASI
1959

Yahya Kemal Beyatlı İçin

(Hâtıralar ve tahassüsler)

Said Nazif Ozankan

Yarım asırdan beri, memleketimizde ad yapmış ve hattâ şöhretleri daha eski yıllardan gelen şâirler arasında Yahya Kemal'in pek büyük ve mühim yeri vardır, çünkü o, bize tam mânasiyle garp şiirini getiren ve bunun dilimizde en güzel örneklerini veren şâir, ayrıca — çeşitli yollardan — irfânımıza pek çok hizmet etmiş bir insandır. Bunun bütün memleketçe takdir edildiği, hayâtında gördüğü îtibar ve ölümünden sonra hâtırasına karşı gösterilen alâka ile sâbit oldu. Edebiyat târihlerine göre yer yüzünde, bir şâir için yapılan en muhteşem cenâze merâsimi 1885 de ölen "Victor Hugo" nunkidir ve Paris, hâlâ böylesini görmemiş. İstanbul da şimdiye kadar pek büyük cenâze alaylarına, pâdişahlara, namlı devlet adamlarına yapılanlara şahid oldu, fakat hiç bir şâirinki böyle olmamıştır. Geçen yıl Kasım ayının o ilk ve çok güzel gününde toprağa verdiğimiz aziz Yahya Kemal için yapılan da elbette şânına lâyık olacaktı, çünkü o bir şiir ve irfan tâcdârımızdı. Filhakika o gün, resmî kalabalığın dışında İstanbul, büyük şâirine son selâm ve hürmet vazifesini yapmak için, muazzam bir kitle hâlinde ayağa kalkmış ve onu ebediyet yolunda samîmî bir elemle teşyî ediyordu.

Aradan bir yıl çabucak geçti. Hâtırasını anmak için tertip edilen son büyük toplantıda gördüm ki bugünün seçkin gençliği Yahya Kemal'e bağlı... Demek şiiri ve şâiri seviyor; bu, memleketimiz için övünülmeğe değer bir şeydir.

★

Yahya Kemal'in adını ben ilk defa 1913 senesinde işitmiştim. Bir gün bir arkadaşım bana bâzı dağınık mısrâlar gösterdi :

Şen şarkıların durduğu bir lâhza kenarda
Yâdet ki sevişdikdi ilâhî adalarda!
Çık kuytu hıyâbanlara, al bir kuru yaprak
Yâdet ki sevişdikdi ilâhî adalarda.

.....

Akdeniz ufkunu bir mâvi duman gölgeliyor,
Elli kalyonlu donanmâ-yı hümâyun geliyor.

.....

Şehsüvârânı kılıç koymamak azmiyle kına
Dolu dizgin koşuyorlardı akından akına.

.....

Sicilya kızları üryan omuzlarında sebû...

Bunları okuduktan sonra "Kimden, hangi şâirin bunlar?..." dediğim zaman şu cevabı vermişti: "Yahya Kemal adında genç bir şâirin mısrâları imiş... Avrupa'dan yeni gelmiş, Paris'de uzun müddet kalmış, Fransız edebiyâtını ve şiirini iyi tedkik etmiş, daha ziyade Parnassien'lerin nazariyelerini benimsemiş, bizde de "Neo-classique" bir cereyanın doğup gelişmesine çalışacak imiş..."

Arkadaşımın, bir edebiyat muallîminden edindiğini söylediği, bu bilgileri, o zaman bana âdetâ heyecan vermiş, tecessüsümü uyandırmıştı. O devirde, şiir sâhamızda, eski şöhretler dışında, dikkati çeken şâir bilhassa Ahmed Hâşim idi ve bize sembolizm'den güzel sesler getiriyordu. Demek şiirimiz yeni ve parlak bir ufka yelken açacak, oradan taptâze ve lezzetleri bambaşka meyveler getirecek... Bir büyük müjdeyi andıran bu haber karşısında pek sevindim. O günden sonra Yahya Kemal hakkında bilgi edinmeğe, şiirlerinden bulmağa çalıştım, fakat fazla bir şey elde etmek mümkün olmadı.

★

Aradan iki sene geçti. Birinci Cihan harbi içinde idik; Tevfik Fikret'in öldüğünü işittik. Birkaç gün sonra bu büyük şâirimiz için Türk Ocağı'nda bir anma töreni tertip ediliyordu. Ocağın Beyazıt'da, Tavşantaşı'ndaki binâsına gittik. Çok kalabalık vardı. Zamânın tanınmış sîmaları ve hemen bütün edîb ve şâirler orada idi. Hatipler konuşmağa başladı. Bunlardan Fikret'in yakın dostu Rıza Tevfik güzel ve müessir şeyler söyledi. Biraz sonra kürsüye uzunca boylu, dolgun vücutlu ve yakışıklı bir genç çıktı. Etrâfımdakiler "Yahya Kemal" diye fısıldadılar. Demek, hakkında bu kadar zamandır bilgi edinmek istediğim o birkaç mısra'ın şâiri karşımda idi. Merak ve alâkam bir misli arttı ve — tam mânasiyle kulak kesilerek — söylediklerini dinlemeğe başladım. İşte zamanla daha yakından tanıyacağım ve dostluğuna mazhar olacağım üstadı ilk defa bu vesile ile gördüm.

O gün Yahya Kemal, Tevfik Fikret hakkında birkaç söz söyledikten sonra şiirlerinden "Bir Lâhza-i Teahhur" ile "Şekvâ-yı Firak" ı okudu. Bilhassa birinci manzûmeyi okuyuşundaki edâ ve heyecan hemen herkesin dikkatini çekmişti. Ben o günün intibâlarını hâlâ aynen muhafaza ediyorum : Gür bir sesle ve büyük bir heyecanla, mısrâları âdetâ birbirine bağlayarak, hattâ bentlerde dahi durmadan okumuştu; ikincisinde biraz daha sâkin ve yumuşak bir edâsı vardı.

Uzun seneler sonra, sohbetlerimizden birinde o güne âit hatıralarımı kendisine anlattığım zaman çok gülmüş ve Fikret'in manzûmeleri içinde daha ziyâde bâzı küçük parçalarını beğendiğini, "Şekvâ-yı Firak" ı da biraz lirik bulduğu için sevdiğini söylemişti.

☆

1917 - 1918 senelerinde çıkan "Yeni Mecmua" da Yahya Kemal'in **Bir Sâki, Sene 1110, Mâhurdan Gazel, Şerefâbâd, Nazar** gibi manzûmeleri ile **Bulunmuş Sahîfeler** adı altında bâzı şarkıları, daha sonra da "Büyük Mecmua" da - o güzelim - **Deniz** şiiri intişar etti. Ötekiler de birbirinden güzel olmakla berâber bu manzûme ile Yahya Kemal ilk büyük şiirini veriyordu; bunun "Baudelairien" tarafları olduğunu - yıllarca sonra - kendisine söylediğim zaman bunu tasdik etmiş ve aynen, "Beni iyi anlıyorsun" iltifâtında bulunmuştu; sonra üzerinde epeyce konuştuk. Bu şiir mühim bir işâret sayılmağa değecek kıymette idi ve bence üstadın en mükemmel parçalarından biridir. Bu tem Yahya Kemal'in eserlerinde, ustaca işlene işlene bedîaların yaratılmasında kullanıldığı için, ileride yapılacak incelemelerde, üzerinde ehemmiyetle durulmağa değer bir husûsiyet taşır.

Artık anlaşılıyordu ki Yahya Kemal, Garbın bütün şiir mekteplerine âit nazariyelerin en kuvvetli taraflarını benimsemiş ve mükemmel bir estetiğe sâhip, kudretli bir şâirdir; bu da senelerce evvel duyduğumuz haberin gerçekleşebileceğine dâir, yeni bir ümit idi. Fakat vatanda esen elem ve ıztırap havası bize hiç bir şeyin zevkini tattırmıyordu.

☆

Millî mücâdelenin şiddetle devam ettiği sıralarda idi. Bulunduğum uzak bir vilâyet merkezine postanın uzun günlerden sonra getirebildiği gazetelerde "Yahya Kemal" imzâsiyle gördüğüm makaleleri zevkle okuyordum. Süleyman Sâdî müstear adı ile yazılanların da ona âit olduğu-

nu öğrendim; bunlardan anlaşılıyordu ki yeni parlıyan şâirimizin nesri de güzeldir. Yazık ki bu nefis nesri bu günkü nesil tanımaz veyâhut pek az tanır; toplanıp neşredildikleri zaman, dil şöyle olmalı, böyle olmalı diye boşuna ve zararlı çekişmelere lüzum olmadığını ve Türkçeyi soysuzlaştırmadan ne güzel ve sâde yazılabileceğini herkesin bir kerre daha anlaması mümkün olacaktır. Ahmed Hâşim de bunun güzel örneklerini vermedi mi?...

★

Yahya Kemal'in yazı hayâtında en mühim devre **Dergâh** Mecmuası'na yazdığı aylardır. Bu mecmuanın 15 Nisan 1337 târihini taşıyan ilk sayısını aldığım zaman yine sevinmiştim. İçinde Yahya Kemal'in, "Üç Tepe" başlıklı bir musâhabesi vardı. Ondan sonraki sayılarda da musâhaberleri çıktı. Beşincide **Esir Jeminus ve Altor Şehri**... Bu fevkalâde yazı bir hâdise teşkil etti: Zaten yanan, vatanın çektiği sıkıntılar yüzünden bunalan gönüllerimizi hürriyet ateşiyle daha ziyâde tutuşturdu, âdetâ bir bayrak oldu. Yazının şâir muharriri şunları söylüyordu: "Ah bu hürriyetin şiiri, şiirlerin en sertidir... Yarının Türk çocukları hürriyetin toprağında doğup büyüyecek!..

Ah anne Anadolu! ne kanlı ve ne büyük bir nasibin varmış!.. Aziz Yahya Kemal! bu unutulmaz hâtıra ile, seni bir defa daha, içim titriyerek anıyorum...

★

"Dergâh"ın 5 Temmuz 1337 târihli 6 sayılı nüshası: İçinde ve bir köşede bir manzûme: **Ses,** altında **Yahya Kemal** imzâsı ve mayıs 1920... Hemen okudum. Manzûme beni büyülemiş gibiydi. Birkaç kerre tekrâr ettim ve anladım ki bu **Ses** yıllardan beri beklenen, Türk şiirinin rönesansını müjdeliyen sesti. O zamanı yaşamamış olanlar bunun ehemmiyet ve tesirini pek bilemezler. Memleket bir ölüm kalım savaşı içinde iken bile bu şiir büyük alâka ve heyecan uyandırdı.

Bir tek güzel **sone** yazdığı için şâir **Arvers** en büyük Fransız edebiyat târihlerine girdi. Yahya Kemal de yalnız bu manzûmesiyle bizim edebiyat târihimize girmeğe elbette hak kazanırdı, fakat o artık yeni Türk şiirinin hazînesini açıyordu. Açtığı hazîneyi kapadı da... Böyle bir şâir bir daha nasıl ve ne zaman yetişir?...

Boğaz'da ve bilhassa **Bebek**'de buluştuğumuz akşamlar şu eşsiz mısra'ı tekrar ederdim.

Mevsim mütehayyil, vakit akşamdı Bebek'de...

Derhal yüzünü geniş bir tebessüm kaplar, "Ah canım! Ah canım!" diyerek memnûniyetini ızhar eder, sonra neş'e ile :

Cihanda olmadı bir hisse-î verâsetimiz
Bebek koyunda temâşa-yı âbdan başka

der ve hep birden biraz neş'elenip güldüğümüz zaman da o, ekseriya kadehini kaldırarak bu güzel gazelin ilk beytini okurdu :

Ne kaldı rûha tesellî şarâbdan başka
Boğaz'da üç gecelik mâhtabdan başka

★

1922 senesi yazında İstanbul'a gelmiştim. Büyük taarruzu ve zaferi tâkip eden günlerden birinde idi. Yahya Kemal bir akşam babamın Nişantaşı'ndaki evine misâfir gelmişti. Yanlarına gittiğim zaman beni takdim etti.. Üstad, Diyarbakır'daki hayâta âit bazı şeyler sordu. Galibâ, târihî ismi olan **Âmid,** ve birazda şâir **Hâmî** dolayısiyle, memleketimize karşı alâka duyuyordu. Söz arasında yazılarını büyük bir zevkle okuduğumu, manzûmelerinden neşredilenlere, bilhassa **Ses**'e hayran olduğumu söyledim. Beni dikkatle ve yüzü gülerek, memnun, dinliyordu. Nesirlerinin de ne kadar güzel olduğunu söyleyince pek keyiflendiğini hissettim. **Dergâh**'daki musâhabelerinden başka, bir gazetede çıkan, vaktiyle Paris'de dinlediği **Jehan Rictus** hakkındaki makalesinden söz açtım. **J. Rictus,** âsıl ismi **Gabriel Randon** olan ve 6 Kasım 1933 de ölen tanınmış bir şâir idi. Şiirlerini daha ziyâde "Argo" denilen halk dilinde yazan bu şâir hassaten halkın duygularını, fakirlerin ıztıraplarını dile getirmiştir. Yahya Kemal o yazısında **J. Rictus**'ün **Les soliloques du pauvre** (Fakirin Söylenişleri) adlı eserinden bahsediyordu. Ben ona bu şâirin **Le coeur populaire** (Halkın kalbi) ünvanlı bir kitabı daha olduğunu söyledim ve getirip gösterdim. Alâkası son derece arttı. Sonra babamla konuşmağa başladılar. İyice hatırlıyorum: **Nâbî** ve **Nâilî**'den bahsettiler, dîvanlarından okudular. Yahya Kemal, **Ziya Paşa**'ya dâir de birçok şeyler sordu. Sonra yemeğe inildi.

O akşam evde Diyarbakır usûlü bir mercümek çorbası da pişirilmişti. Üstad bunu pek beğendi. Sofrada konuşmaları hayli hoş ve neş'eli olmuştu. Yemekten sonra tekrar kitap odasına çıkıldı ve babamla bir müddet daha, hemen hep eski şâirlerimizden bahsettiler; misâfirimiz geç vakit gitti. İşte ben Yahya Kemal ile böyle tanıştım.

O geceki ziyâretin başka ve bizim için pek hoş bir husûsiyeti, unu-

tulmaz bir hâtırası var: Yahya Kemal'in o mercümek çorbasını pek sevdiğini anlıyan pederim, onun geleceği geceler bu çorbadan yaptırırmış; Üstad da, bir defâsında, hem memnûniyetini ifâde, hem de teşekkür için şu mısra'ı söylemiş:

Mercümek çorbası gelsin küçük ekmeklerle...

★

Otuz yedi sene evvel baba evinde başlıyan bu dostluğu ben Yahya Kemal'in son gününe kadar, gittikçe artan bir hayranlıkla sararak mukaddes bir emânet gibi muhâfaza ettim. Hassas ve alıngan olduğunu bildiğim için her hâline her zaman ve her yerde saygı ve bağlılık gösterdiğimden kendisinden de dâimâ muhabbet ve teveccüh gördüm. Ziyâretine gidenlerden sevdiklerine dediği gibi, beni de "Gel efendiiim." hitâbiyle karşıladıktan sonra — tabiî — hemen:

Gel ey vürûdunu bir ömr içinde beklediğim...

mısra'ını okur, fakat bilhassa pek neş'eli zamanlarında da:

Mercümek çorbası gelsin küçük ekmeklerle...

diye seslenir ve hazla gülerdi.

★

Ölüm, bütün büyük şâirleri düşündürmüş ve hepsi için pek mühim bir tem olmuştur. Garpta **Baudelaire,** bizde **Hâmid,** bundan, derin ilhamlar almışlardı. Fakat Yahya Kemal buna —hemen hiç bir şâirin muvaffak olamadığı kadar— şiir katmasını bilen eşsiz bir sihirbaz kudretini göstermiştir. O, ölümü âdeta güzelleştirdi. Dillerde dolaşan parçalardan başka, **Geçiş** ünvanlı manzûme bana ayrı bir güzellik örneği gibi görünüyor. Onu **Virgile**'in şiiri ile **Marc - Aurèle**'in hikmetinden yoğurulmuş addettiğimi kendisine söylemiştim. Pek memnun ve mütehassis olmuş, bana pek teveccühkâr bir mukabelede bulunmuştu; fakat hem o kadar duymuş olmaktan, hem de mevzûun tabiî hüznünden doğan bir teessüre kapılarak bir lâhza sustuğunu gördüm. O anda kim bilir ne düşünmüştü, belki de yalnız o şiiri... Hiç bir tahlil veyâ tefsîre kalkışmadan, sâde o hâtıranın tesiriyle onu aşağıya kaydetmekten kendimi alamıyorum:

GEÇİŞ

Mâzî köyünde, hâtıralar gölgesinde kal!
Yaklaştığın tâbiati günlerce seyre dal!

Dağlar başında zevkini aldındı varlığın,
Bulsun bu zirvelerde huzûr ihtiyarlığın.

Akşam, çoban sadâları artar, güneş söner;
Gür çıngıraklarıyle davar yaylâdan döner;

Havlar zaman zaman gece ufkunda bir köpek,
Gönlün hüzünlenir bunu duydukça ürkerek.

İnsan bilir cihanda nedir ömrünün sonu;
Ömründe bir dakîkacık etmez hayâl onu.

Hiç şaşmıyan saat gibi işler durur kader,
Birgün saat çalar... Çok uzaktan gelir haber...

Artık güneş görünmez olur, gök bulutludur,
Râhatça dal, ölüm sonu gelmez bir uykudur.

★

Ben bu yazımda Yahya Kemal ile tanışmamızın hikâyesini anlatmış oluyorum; ona âit daha çok hâtıram var, bir gün belki yine yazılır... O büyük dostun her sohbeti, her sözü tatlı bir hâtıra olarak kaldı. Rahatsız etmemek için - sık gel dediği halde - ziyâretlerime biraz fâsıla vermek isterdim, fakat içimde şöyle bir tatlı sohbetin zevkine dalmak isteği uyandığı veyâ günlük sıkıntılardan gönlümü yıkamak ihtiyâcı duyduğum zaman ziyâretine şitab ederdim. Çok defa başbaşa türlü türlü şeylerden bahsederdik. Babama âit ne hoş hikâyeleri, ne tatlı hâtıraları vardı. Bâzan şiirden, Fransız şâirlerinden konuşurduk. İstediği kitapları götürür, isteği üzerine sevdiği şâirlerden parçalar okurdum. Bu doyulmaz saatlardan sonra yanından huzur ve haz içinde, feyzalmış olarak ayrılırdım. Şimdi eksikliği içimi öyle burkuyor ki... Büyük şâirimiz yok ve şiirimiz sustu. Hele Boğaz'da, onunla berâber oturduğumuz yerlerde, kâh yalnız, kâh başka dostlarla, yine onun yârânıyle, berâber iken bile, Neşâti'nin - azîz Üstâdımızın da pek sevdiği - o emsalsiz gazelinin şu beytini derin bir hüzün içinde, irâdesiz ve sessiz tekrar ediyorum :

"Gittin ammâ ki kodun hasret ilê cânı bile
İstemem sensiz olan sohbet-i yârânı bile"